

שלושה סיפורים שצריך לספר בליל הסדר

הרב ד"ר יוחאי מקבילי

באמת אמור להיראות ליל הסדר בימינו ובעתיד, כשיעמוד הבית על תילו. עם השנים נעשה מושג המקדש רחוק ובלתי מוחשי, ולעיתים נתפס טקס עתיק שאבד עליו כלל, בחינת שאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם?"

המקדש מייצג את הפסח של הקיום היהודי: הוא נקודת המפגש המוחלטת בין השמיים והארץ, בין הרוח לבשר ובין הפרט לכלל. זהו המקום שהאומה כולה מתאחדת בו בחגים ללא הבדלי מעמדות, המקום שיוצא ממנו צדק ומשפט לעולם כולו דרך הסנהדרין ושורה בו הנבואה וההשראה הרוחנית.

חורבנו הרעיוני של המקדש בתודעתנו גדול לעיתים אף מחורבנו הפיזי. איננו יודעים לחלום, ובלי חלום ריאלי המקדש נשאר פנטזיה. כולנו אומרים "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", אבל עכשיו ברצינות. אנחנו רוצים את קורבן הפסח, אבל בלי ריאליה אמיתית זה פשוט לא יבוא. כשהייתי ילד קטן ראיתי שחיתת כבש, אבל אנשים שלא ראו שחיתה מהי חוששים מזה. לכן הגיע הזמן לצייר לנו סיפור ריאלי, שבהגדה שלי אני מספר בדמיון מודרך: לפני פְּמָה ימים הזמנו שֶׁהָ רָךְ יָחַד עִם חֲבֵרָיו... ההזמנה נְעִשְׂתָה דָרָךְ: ישומון מְחַשֵּׁב וְחֲדָשְׁנִי, וְהַבְּצוּעַ נְעִשְׂתָה עַל יְדֵי אֶרְגוֹן הַמְּקַדֵּשׁ שְׂנוּעֵד לְוֹסֵת אֶת הַהַמְלָה הַרְבֵּה הַצְּפוּיָה. עֶקְבָנו אַחַר הַהַזְמָנָה דָרָךְ הִישׁוּמוֹן וְקִבְלָנו הוֹדְעָה עַל כָּל שְׁלֵב בְּבָצוּעַ הַהַזְמָנָה. כְּמוֹנו עָשׂוּ מִלְיוֹנִים רַבִּים.

עלינו לעצום את העיניים סביב השולחן ולדמיין כיצד ההכנות לפסח לא יסתכמו רק בניקיון פיזי של חמץ, אלא בתהליך ציבורי של היטהרות ממשית, רוחנית ופנימית

בירושלים פָּרוּו מְסִפֵי עֶקֶב לְעֵקֶב מְרַחֵק אַחַר הַתְּקִדְמוֹת נְצִיגֵי הַפְּזוּמִינִים שְׁנֹכְסוּ אֶל הַמְּבִנָה רַב הַהוּד בִּירוּשָׁלַיִם: הֵיכַל בֵּית הַמְּקַדֵּשׁ. הַמְּנָה שֶׁהִזְמִנו הִגִּיעָה בְּרַחֲפוֹ. שְׁלַחַן הַחַג הָיָה עֲשִׂיר בְּמִאֲכָלִים וּמוֹכֵן לְסַעוּדָה. הַמְּצוֹת רְכוּת וּגְמִישׁוֹת (כְּמוֹ מִצָּה תִימְנִית), וְכֵךְ הִיָּתָה גַם מִצַּת הַמְּנַחֵה בְּמִקְדָּשׁ. עַל הַשְּׁלַחַן הָיָה גַם שְׁלוֹשָׁה מִינֵי מְרוֹר: עֵלֶשׁ, חֶסֶת הַמְּצָפֵן וְחֶסֶת רְגִילָה. אֶת נִתְחֵי כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח הַצְּלוּיִם שְׁמָנו בְּתוֹךְ הַמְּצָה הַרְבֵּה עִם הַמְּרוֹר, קִפְלָנו יָחַד וְאָכְלָנו. הַמְּרִירוֹת דְּרָקָה הוֹסִיפָה לְשַׁעַם. הַכְּרִיךְ הָיָה עֲסִיסֵי בִיּוֹתָר, וְכֹס הַיַּיִן הִשְׁבִּיחָה אֶת הַשַּׁעַם. אֵתם יְכוּלִים לַחֲשׁוֹב עַל זֶה גַם בְּאוֹפְנִים אַחֲרִים, אֲבָל בְּבִקְשָׁה, הַעִיקָר שֶׁלֹּא יִהְיוּ פְּנִטְזוּיֹת תְּלוּשׁוֹת שֶׁרַק מְרַחֲקוֹת אֶתְכֶם. סְטִיִּיק טֵלָה לֹא יֵרֵד מִן הַשָּׁמַיִם.

הרעיון שעלינו להכניס לסדר הוא חזון של מציאות מושלמת שבו מדינת ישראל אינה רק מדינה ככל המדינות אלא מגדלור עולמי, מרכז שאומות העולם נוהרות אליו ללמוד את החיבור הנכון בין גוף לנפש ובין אדם לא-לוהיו. עלינו לעצום את העיניים סביב השולחן ולדמיין כיצד ההכנות לפסח לא יסתכמו רק בניקיון פיזי של חמץ, אלא בתהליך ציבורי של היטהרות ממשית, רוחנית ופנימית. אכילת קורבן הפסח עצמה איננה טקס טכני אלא התגלמות השחרור מהאלימות ומעבדות הרוח מתוך התקרבות לאמת ולנצח.

שילוב שלושת המרכיבים הפיזיים – הבשר העסיסי, המצה הפשוטה והמרור, המזכיר את הקושי – מראה כיצד הקדושה מחבקת את החומר ולא בורחת ממנו וכיצד השעבוד עצמו בא להכין אותנו לגאולה גדולה יותר. סיפור עתידי זה הופך את "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" מסיסמה חלולה לחזון חי המעורר כוח, התחדשות ותקווה איך-סופית לעולם מתוקן.

הגדה מלאה באופנים הללו
"לזמן הזה ולעתיד לבוא" זמינה
לצפייה מלאה באתר
הכינו את עצמכם, ספרו את
הסיפור הגדול.

הרב ד"ר יוחאי מקבילי,
ראש מפעל משנה תורה,
מקים הישיבה הקדם-
צבאית 'שלם'

בילדינו את האמונה הבסיסית שהמציאות, קשה וחשוכה ככל שתהיה, אינה קבועה לנצח וניתנת לשינוי גמור.

הסיפור השני: סיפור ההווה של תקומת ישראל

החיסרון השני של ההגדה נובע ישירות ממקום עריכתה בגלות. ההגדה מסתיימת לעיתים קרובות בתפילה ובתקווה מעורפלת לעתיד רחוק, אך אינה עוסקת ביעד המעשי של יציאת מצרים: ההגעה לארץ ישראל והריבונות בה. במשך דורות יהודים קראו את ההגדה כשהם נתונים תחת שעבוד מלכויות, פוגרומים ומסעי השמדה, ששיאם בשואה האיומה.

אנחנו לומדים על ארבע לשונות גאולה – והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי – אבל גם חמישית: "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי (נשבעתי)... ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'". מסיבות מובנות היהודים שבגלות לא הזכירו אותה, אבל עלינו להזכיר אותה. יש גם כוס חמישית, ומעת שעמדתי על דעתי איני מחסיר מלשונות אותה.

ובדרשת פרשת הביכורים – "ארמי אבד אבי... וירעו אתנו המצרים... ונצעק אל ה'... ויוצאנו ה' ממצרים..." – יש הרי גם פסוק חמישי: "ויבאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש" (דברים כו, טו), שראוי לדרוש אותו בימינו, והרי גם הרמב"ם פוסק: "והוא שידרש מ'ארמי אבד אבי' עד שיגמר כל הפרשה. וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו – הרי זה משבח" (חמץ ומצה ז, ד). והנה השלמה מן המדרש שאתם מוזמנים להשלים: "ויבאנו אל המקום הזה – זה בית המקדש. ויתן לנו את הארץ הזאת – זו ארץ ישאל. בשכר ביאתנו אל המקום הזה' נתן לנו 'את הארץ הזאת'. ארץ זבת חלב ודבש – שמינים כחלב ומתוקים כדבש".

אך הרעיון הגדול של דורנו, שחובה להכניסו אל שולחן הסדר, הוא סיפור הזמן הזה – הכרת הטוב על המציאות הפלאית שאנו חיים בה. יציאת מצרים איננה רק אירוע עבר, אלא היא מתרחשת ממש עתה. אנו נדרשים לספר על הפלא העצום של קיבוץ הגלויות, של הקמת מדינת ישראל בחדש ה' ושל תחיית האומה שחזרה למולדתה לאחר אלפיים שנות ניתוק והייתה למעצמה רוחנית, ביטחונית וכלכלית. אחריותנו היא לשמור עליו ולהודות עליו.

יציאת הגלות של ימינו מאפילה בעוצמתה כמעט על יציאת מצרים המקורית, והמילים האלה אינן שלי, אלא של ירמיהו הנביא ושל התנאים: "אמר להם בן זומא לחקמים: 'וכי מִזְפִּירִין יְצִיאֵת מִצְרַיִם לִימֹת הַמְּשִׁיחַ? וְהָלֹא כָּבֵד נִאָּמַר: "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר ה' וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חֵי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי אִם חֵי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיֵא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמְכַל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִים שָׁם וַיִּשְׁבּוּ עַל אֲדָמָתָם" (ירמיהו כג, ח-ה)!' אָמְרוּ לוֹ: 'לֹא שְׁתַּעֲקֹר יְצִיאֵת מִצְרַיִם מִמְּקוֹמָהּ, אֲלֵא שְׁתָּהֵא שְׁעָבוֹד מְלֻכִּיּוֹת [שֶׁלֹּא נָהִיָה תַחַת שְׁלֹטוֹן גּוֹיִים] עֶקֶר, וַיְצִיאֵת מִצְרַיִם טָפַל לוֹ'" (בבלי, ברכות יב ע"ב).

ואכן, גדולה היא העת הזו מיציאת מצרים, כי ממנה יצא העם לאחר כמאתיים שנה לפי המסורת, ובימינו יצאנו מארצות רבות לאחר אלפיים שנות גלות וניסיונות השמדה כליל.

סיפור ההווה אינו מתעלם מהמורכבות. אנו נמצאים כעת במלחמה שהחלה במתקפת פתע אכזרית בשמחת תורה תשפ"ד. אולם הרעיון הוא לשנות את נקודת המבט: הייסורים שאנו חווים כעת בארצנו אינם ייסורי גסיסה חסרי תוחלת של גלות, אלא חבלי לידה של אומה הבונה את עתידה ומשיבה מלחמה בגבורה, "בדמיין חי". סיפור ההווה מחבר את המסובים לאחריות המשותפת לשרידות הלאומית בארץ ישראל ומדגיש כי החירות היא תהליך אקטיבי הדורש עמידה איתנה, אחדות ואמונה.

הסיפור השלישי: סיפור העתיד והמקדש

ההגדה שלפנינו גדושה בפרטים שהם בגדר זכר לקורבן פסח או זכר למקדש, כיוון שכותביה היו נטולי מקדש וקורבנות. כמונו, אבל לנו יש אפשרות לתקווה גדולה וממשית יותר. חסר בה הסיפור העתידי השלם – איך

ממצרים", והדבר דורש המחשה והזדהות אישית עם קשיי התקופה.

הרעיון הוא לרדת לרמתו של כל שומע, ממש כפי שהקב"ה התגלה לעמו מתוך קשיי השעבוד. והנה לשונו של הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה ז, ב): "מִצָּה לְהִדְיֵעַ לְבָנִים וְאָפְלוּ לֹא שְׂאֵלָה, שְׁנֹאָמַר: 'וְהִגְדַתְּ לְבְנֶךָ. לְפִי דַעְתּוֹ שְׁלֵפֶן אָבִיו מִלְמֶדוֹ. כִּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ – אוֹמֵר לוֹ 'בְּנֵי, כְּלָנוּ הִיָּינוּ עֲבָדִים כְּמוֹ שְׁפָחָה זֹ' אוֹ 'כְּמוֹ עֶבֶד זֶה' 'בְּמִצְרַיִם, וְבִלְיָלָה הָיָה פְּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וַיִּצְאָנוּ לְחֵרֹת'. וְאִם הָיָה הֵבֵן גָּדוֹל וְחָכֵם – מוֹדִיעֵנו מֵה שְׂאֵרֵעֵינוּ לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִסִּים שְׁנַעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מִשֶׁה רַבְּנוּ, לְפִי דַעְתּוֹ שְׁלֵפֶן".

הרעיון הגדול של דורנו, שחובה להכניסו אל שולחן הסדר, הוא סיפור הזמן הזה – הכרת הטוב על המציאות הפלאית שאנו חיים בה

שימו לב! לכאורה הפוך מן הצפוי: לילד קטן אומרים 'שה' עשה הכול, ולחכם אומרים שמה עשה הכול. לילד קטן – כי בשלב הזה הוא צריך להכיר את ה' המופשט והבלתי נראה; וליולד גדול – כי מדברים אליו בשפה של חיים, של מציאות, של ההנהגה אנושית ושל פעולות שהוא יכול ללמוד מהם השראה. וכבר ברור לו 'שה' נמצא שם, נותן כוח למשה לעשות חיל.

הסיפור הפשוט שאנו צריכים לספר מתחיל ממשפחה קטנה שירדה לאימפריה אדירה, הידרדרה לעבדות מחרידה ששברה את הגוף ואת הנפש ואיבדה כמעט כל תקווה תחת עריצות פריעה, עד שהופיע ניצוץ האור של משה והמייילדות. סיפור זה מדגיש את תחושת הייאוש לנוכח כוח אלילי ואת ההבנה הפתאומית כי המציאות יכולה להשתנות מן הקצה אל הקצה כאשר ה' מכה במצרים עשר מכות כואבות ומשחרר את העם בחיפזון בלילה. סיפור פשוט זה אינו רק היסטוריה; הוא נוטע

ליל הסדר אינו רק אוסף של מנהגים עתיקים, אלא כשמו כן הוא: אירוע שיש בו סדר ומהלך מובנה שנועד לבסס את זהותנו הלאומית והאישית באמצעות סיפור רציף – עבר, הווה ועתיד. זה חג שיותר מ-95% מהישראלים חוגגים. מטרתו לענות על השאלות הקיומיות העמוקות ביותר של "מי אנחנו?" מהיכן באנו, מה מצבנו כעת ומהו החזון שפנינו מועדות אליו. עם זאת חשוב להבין כי ההגדה שאנו קוראים בה היום התעצבה וקובעה ברובה בתקופת הגלות הארוכה. בשל כך המבנה שלה חסר כמה יסודות קיומיים שהושטמו או טושטשו באלפיים שנות הניתוק מארצנו. כדי להפוך את ליל הסדר לחוויה רוחנית שלמה בימינו עלינו להכיר ולשלב בו שלושה סיפורים חסרים, לאו דווקא כטקסטים היסטוריים יבשים אלא כרעיונות מהותיים הנדרשים לבניין זהותנו.

הסיפור הראשון: העלילה הפשוטה של העבר

ההגדה המוכרת לנו היא למעשה טקסט למתקדמים. מחברי ההגדה הניחו נקודות מוצא שכולנו חכמים, כולנו נבונים וכולנו כבר מכירים היטב את העובדות ההיסטוריות, ולכן ההגדה מדלגת על תיאור המאורעות הפשוטים של יציאת מצרים. מפתיע לגלות שקורות הירידה למצרים, תיאור חיי השעבוד, ואפילו שמו של משה רבנו – גיבור העלילה האנושי שליווה את הגאולה – כלל אינם מצויים בטקסט המסורתי העיקרי של ההגדה. במקום זאת ההגדה עוסקת בדרשות עמוקות על פסוקי המקרא.

אולם הרעיון שחסר כאן ושעלינו להשלים הוא ההכרח בסיפור העובדתי, במיוחד לילדים – אך לא רק להם. אי אפשר לצלול למדרשים רוחניים בלי להניח תחילה יסודות מוחשיים של סיפור. המצווה המרכזית של הערב היא לספר את הדברים "כאילו הוא יצא

